

קונטרס
בניין יעקב

שבת זכור - פורים

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורך הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

שבת זכור

ג..... רחמי רשעים אכזרי
פרשת שקלים קודם לפרשת זכור * רחמנות לעומת אכזריות * יש רחמנות שהוא גרוע מאכזריות * אל
תהי צדיק הרבה

ומח שמו וזכרו בזכרון קדוש למחות את קליפת עמלק שבתוכנו ט
זכר מעשה עמלק ומחייטו * שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלכות * אשר קרך - שמקרר
ההתלהבות בעבודת הבורא * שורש קליפת עמלק - ולא ירא אלקים * עמלק היה עונש על הרפיון בדברי
תורה ובאמונה * לתקן מה שפגמנו * לשרש זכר העמלק הטמון בקרבנו *

פורים

וישב מרדכי לשקו ותעניתו לא להרפות מן התפלה עד שיזכה לראות בישועה
השלימה טו
המן ואחשוורוש - בעל התל ובעל החרין * אחשוורוש ברשעו מתחילתו ועד סופו * וירכיבהו ברחוב העיר
ויקרא לפניו * אחשוורוש מלך הפכפכן היה * ויזעק זעקה גדולה ומרה * אחשוורוש חשש מיד שכונת
אסתר לבטל הגזירה * ויפר מחשבות ערומים * ראית את תפלת מרדכי

לעת כזאת הגעת למלכות בשעה שצריך לפעול למען כבוד שמים אין
להתמהמה כז
להשמיד להרוג ולאבד * ותתחלחל המלכה מאד * ואת ובית אביך תאבדו * אסתר המלכה לא בקשה
להשתמש מחובתה * הרבה שלוחים למקום * מרדכי ידע כי עתידה אסתר להציל את ישראל * ומי יודע
אם לעת כזאת הגעת למלכות * ובכן אבוא אל המלך * אל תאמר מחר

כל זה איננו שוה לי בגנות אלו שאינם מסתפקים עם כל מה שחננם ה' כט
וימלא המן על מרדכי חמה * הסתר בתוך הסתר * שנים נטרדו מן העולם בגין זה

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס: 02-999-8201 או למייל: GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים: בספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים או בטלפון 053-31-53-661 050-41-75-336
בבית שמש: 052-76-30-720 **בבני ברק:** פרידמן מול בית הכנסת איצקוביץ

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול – ימים נוראים • סוכות • הנוכה • שובבי"ם • פורים – ד' פרשיות

חודש ניסן - הג הפסח - ספירת העומר • שבועות • בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

שבת זכור

זרחמי רשעים אכזרי*

התורה קובעת לנו מהו רחמנות ומהו אכזריות

פרשת שקלים קודם לפרשת זכור

חבמינו ז"ל תיקנו לקרוא באלו השבתות בארבע פרשיות, שקלים, זכור, פרה והחודש, הרבה טעמים כבר נאמרו בזה בכדי לכאר את הסדר שנסדרו אלו הפרשיות, על הראשון ראשון והאחרון אחרון.

אכן, על עניין הקדמת פרשת שקלים לפני פרשת זכור, כבר מצאנו בראשונים שכתבו טעמה (ראה ברוקח הלכות ארבע פרשיות סימן רלד), ואמרו כי קריאת הפרשה של שקלים הרי באה להשמיענו על המצווה של מחצית השקל, ואילו הפרשה של זכור באה על מצוות מחיית עמלק. והנה, הגמרא במסכת מגילה (מגילה יג:) אומרת, "אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן, באחד באדר משמיעין על השקלים".

נמצאנו למדים טעם הגון - על פי דברי הגמרא - להקדמת פרשת שקלים לפרשת זכור, כי בהיות שתרומת השקלים למושכן ולבית המקדש היו הכנה והקדמה בכדי לבטל את שקלי המן האגוי שהיה מזרעו של עמלק, על כן גם קבעו להקדים את קריאת השקלים קודם פרשת זכור שבו מוחים את זכר עמלק - אבי אביו של המן הרשע.

(א) ע"פ לשון המקרא במשלי (ט, טו).

(ב) ראה עוד טעמים שנאמרו בזה, באוהב ישראל' (ד' פרשיות) ובשפת אמת (זכור תרל"ט ועוד).

רחמנות לעומת אכזריות

ואף אנו נענה ונאמר את חלקנו בזה, דהנה הרבה כתבו בספרים הקדושים שמצוות תרומת מחצית השקל הוא ענף מענפי מצוות הצדקה^ה, שהיו בני ישראל מפרישים מממונם שהתייגעו עליו בעמל כפם ותורמים מחצית השקל, ואפילו העניים שלא היה להם די צרכם, גם המה התאמצו למעלה מכוחותם בכדי ליתן את מחצית השקל, ומצווה זו הרי מגלה ומוכיחה על מדת הגמילות חסדים והרחמנות הטבעה ומושרשת בתוך הנפש הישראלית, שכידוע מצוינים בני ישראל במידות אלו, כדאמרו חז"ל בגמרא (יבמות עט.), "שלושה סימנים יש באומה זו, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים".

(ג) הרבה תמצא בספרים הק' שלמדו מן השקלים את כללות מצוות הצדקה, וראה ב'מאור ושמש' (משפטים) שכתב בזה הלשון: וזהו פירוש המשנה 'באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים', רצה לומר, שבאדר מתנוצץ העת שנהפך מיגון לשמחה, ואנו צריכים לתקן הירכים כדי שיתאחדו באחדות גמור פנים אל פנים, ויפיע בימי הפורים אור החכמה כנ"ל. על כן היו משמיעין על השקלים - היינו על צדקה להתמיד ידי לומדי תורה וכו'.

גם ב'שפת אמת' חוזר כמה וכמה פעמים על עניין זה, ולומד את מצוות הצדקה ממצוות השקלים, וראה מה שכתב (שקלים - תרל"ז): 'באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, דכתיב (משלי יח, טז) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו'. כי ע"י הקבלה שהאדם מקבל על עצמו לקיים המצוה בזה עצמו נעשה קצת בן חורין בכל עת צרה, כאשר חכמים הגידו נודרין בעת צרה. ולכן אף שהתרומה בניסן רק הקבלה הוא באדר. ופי' משמיעין הוא ג"כ אצל כל יחיד שבשמוע פרשת שקלים מקבל עליו ונודר בפיו ליתן, כמ"ש חז"ל (ראש השנה ו). 'בפיך זו צדקה', וזהו ג"כ 'הרחב פיך' שע"י הקבלה מתרחב האדם ממקום המיצר שזהו פי' כלאים כמו בית הכלא, שע"י השקלים נעשין בני חורין כנ"ל.

ולפני גדולים ינחנו, הוא מה שאמרו חז"ל שהבטיח הקב"ה לזקוף ראשן של ישראל בעת קריאת פ' שקלים. וגם לפי פשוטו שכשהקב"ה מרומם אותנו יש על זה קטרוג. רק על ידי הצדקה מתבטל הקטרוג, שעל ידי שאדם מרחם על העני ונותן לו ממונו, על ידי זה מדת הדין מסכים לרומם אותו יותר משורת הדין, וכמו שנאמר (משלי יד, לד) 'צדקה תרומם גוי', וזהו שאמרו (שמות ל, יב) 'כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אותם'. ולאשר בכל ניסן מתרוממת האומה הישראלית מקדימין השקלים.

ברם, כנגד זה יש עוד מצווה, והוא החובה הגמורה למחות את זרעו של עמלק שלא יישאר שום זכר ממנו, ומגדרי המצווה הוא החיוב לאבד את זרעו של עמלק למגדול ועד קטן בין זכרים ובין נקבות, ואפילו עוללים רכים שאין בהם דעת אסור להחיותם. ולכאורה היה נראה לומר כי המצווה של מחיית עמלק הוא מעשה של אכזריות, להרוג אנשים נשים וטף, והרי זה סתירה ממש למדה הידועה של בני ישראל שהם רחמנים וגומלי חסדים.

אבל האמת תורה דרכה, כי בני ישראל בשורש נשמתם הם באמת רחמנים ובני רחמנים, ואינם מסוגלים לעולל רע לשום יצור נוצר, אולם יחד עם זאת בני ישראל אינם מתנהגים על פי רגשי הלב, אלא כל ההנהגה היא על פי דרכי והוראות התורה הקדושה בלבד, וכאשר התורה מצווה אותנו לאבד את זכרו של עמלק, הרי שזהו חובתנו הגמורה וצריכים אנו לקיימה ללא שום הרגש של רחמנות או חמלה כלפיהם.

סיבת הדבר שאסור לרחם עליהם הוא, כי ראשית גוים עמלק והם המה שורש הטומאה והאכזריות, ובגודל רשעתם בקשו לממאות ולחלל את קדושת בית ישראל, ודבר זה ידוע שכל המרחם על האכזרים סופו להתאכזר על הרחמנים (מדרש תנחומא מצורע פרק א), והעולה מכך, כי מעשה זה של מחיית עמלק אינו סותר כלל את מדת הרחמנות החקוקה בחביוני ליבות ישראל.

על פי זה יותן טעם טוב מדוע קבעו חז"ל להקדים קריאת פרשת שקלים, כי בו מתגלה ונראה לעין כל מדת הרחמנות היתירה וגודל נדיבות הלב המושרשת וטבועה בקרב ישראל קדושים, ורק לאחר מכן קוראים בפרשת זכור ומחיית עמלק, בכדי לידע ולהודיע כי לא ממדת אכזריות אנו עושים את זאת, שהלא הנפש הישראלי הוא ההיפך הגמור מזה, אלא כי כן ציווה לנו הבורא יתברך שמו לאבד ולמחות מן העולם כל זכר וכל שריד לאותו פגם וקליפה נוראה של עמלק, ואין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק (מדרש תנחומא כי תצא יא), ונמצא שאין כל סתירה בין מידת הרחמנות לבין מצוות מחיית עמלק.

יש רחמנות שהוא גרוע מאכזריות

ממשמעות הדברים נראה כי על אף שהרחמנות היא מדה טובה הטבועה עמוק עמוק בנפשות ישראל, מכל מקום גם בזה צריך לידע אימתי יש להשתמש במדה זו ומתי אסור, וכפי שמצאנו רבות בספרי היראה, שמחד גיסא עוררו הרבה ותבעו להתנהג במדה הקדושה של הרחמנות, אבל מאידך גיסא הדגישו ביותר כי יש מקומות שהרחמנות היא מדה גרועה, וכל ערום צריך לעשות בדעת.

בעניין זה כדאי הוא לראות את דברים נפלאים שכתב בספר 'ארחות צדיקים' (השער השביעי - שער הרחמים), וזה לשונו: "הרחמים - זאת המדה היא משובחת מאד, והיא אחת משלש - עשרה מידות המיוחסות להקדוש - ברוך - הוא, כדכתיב (שמות לד, ו), "רחום וחנון". וכל מה שיוכל האדם להתנהג בה, יתנהג וישתדל. וכמה שהאדם רוצה שירחמו עליו בשעת צרכו, כן ראוי לו שירחם על מי שיצטרך, כמו שאמר הכתוב (ויקרא יט, יח), "ואהבת לרעך כמוך". הבורא יתברך חילק זאת המדה לצדיקים ולעבדיו להכירם בה, כאשר ידעת ביוסף (בראשית מג, לא) "כי נכמרו רחמיו". וראוי למשכיל שתהיה מדת הרחמים והחנינה תקועה ונמצאת בלבו כל הימים".

אכן, מיד אחר שהגדיל לשבח ולהלל את מדת הרחמנות, וגודל החיוב להתנהג בזה, מוסיף ואומר: "אבל יש רחמנות שהוא רע יותר מאכזריות, כגון המרחם על הרשעים והמחזיק אותם. ויש מכשול גדול לאיש המגביה הרשעים והנותן להם יד, ומשפיל הטובים ומואם בהם. ועל זה נאמר בתורה (דברים יג, ט), "ולא תחוס עינך עליו ולא תחמול". לא ירחם על עני בדיון, כדכתיב (שמות כג, ג), "ודל לא תהדר בריבו" - שלא יטה משפט עבור דחקו של עני (מכילתא דרשב"י, ועיין חולין קלה, א), "עד כאן לשונו הקדוש, וראה שם עוד ותמצא נחת".

(ד) ראה בקול אליהו לרבינו הגר"א ז"ל שביאר את מאמר הקב"ה לאברהם אבינו אחר מעשה העקדה, "כי עתה ידעתי כִּי־רא אלקים אתה ולא חשכת אתבנך את־יחידך ממני"

אל תהי צדיק הרבה

ולעולם, יסוד הדברים הם בדברי המדרש (קהלת רבה ז, כד) העוסק ממש בעניין זה של מחיית עמלק, שם מובא כי בשעה שנצטווה שאול המלך לאבד את כל זרע עמלק, היה לבו בל שלם עמו, וכה הם דברי המדרש: "כתיב (שמואל א טו, ה) 'ויבא שאול עד עיר עמלק', רב הונא ורב בנייה אומר, התחיל מדיין הוא כנגד בוראו ואמר כך, אמר הקב"ה (שם, ג) 'לך והכית את עמלק', אם אנשים חטאו הנשים מה חטאו, והמף מה חטאו, והבקר ושור וחמור מה חטאו, יצאת בת קול ואמרה, 'אל תהי צדיק הרבה' - יותר מבוראך (קהלת ז, טז)".

מוסיפה על זה המדרש: "רבי שמעון בן לקיש אומר, כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן, ומניין שנעשה אכזרי במקום רחמן, שנאמר (שמואל א כב, יט), 'ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב', ולא תהא נוב כזרעו של עמלק?! ורבנן אמרין, כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שמדת הדין פוגעת בו, שנאמר (שם לא, ו) 'וימת שאול ושלושת בניו'".

ולסיומא דמילתא נעתיק כאן פרפרת נאה שכתבו בעל ה'שיטה מקובצת' (ברכות סג.) בשם תלמידי הרבינו יונה ששמעו זאת מפי רבם. אמרו חז"ל במתניתין (ברכות נד.), "נאמר (דברים ו, ה) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך',

(בראשית כב, יב), וזה לשונו: בפסוק (בראשית כב, יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וגו'. והכי פירושו שבכל התורה לא נאמר אריכות ימים כי אם בשני מצות הללו כיבוד אב ושלוח הקן, לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מידות הפוכות כגון מדת רחמנות ואכזריות, לפי שכשהאדם נוהג במדה אחת אין מוכרח לומר שהוא צדיק אלא יש לומר שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שני מידות הפוכות כגון רחמנות ואכזריות אז מוכח שהוא צדיק. לכך נתן השי"ת לישראל מצוה של רחמנות דהיינו מצות כיבוד אב שהוא רחמנות גדולה לפי שכשבאים לידי זקנה ואין להם מקום לנוח דין הוא שירחם עליהם, ושוב נתן להם מצות שצריכין להתנהג בהם קצת באכזריות, דהיינו מצות שילוח הקן שנוטל הבנים ומשלח האם. דאיתא בירושלמי שכשמשלח האם לפעמים הולכת מחמת צער וטובעת במים, א"כ הוא בודאי אכזריות גדולה, לכן כתיב בשני מצות אלו אריכות ימים לפי שבשני מדות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב.

בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". ויש לעיין בזה היטב, שהרי בשלמא היצר הטוב, פשיטא הדבר כיצד אפשר לעבוד עמו את השי"ת, אבל היאך יכולים לעבוד את ה' עם היצר השני שהוא כל כולו רע, ודרכו להסית ולהדיח לדבר עבירה.

אלא יש לומר כי הכוונה הוא למדתם של שני היצרים, שהרחמנות היא מדתו של היצר טוב, ואילו מדת היצר הרע היא האכזריות, ולמרות שלעולם צריך להיות רחמן וחומל, וכמידתו של היצר טוב, אולם כנגד הרשעים והמחבלים בכרמים צריך להשתמש במדתו של היצר הרע, שזהו מדת האכזריות. כך יוצא שמשתמש בשני היצרים לעבוד את השי"ת, גם ברחמנות של היצר הטוב וגם באכזריות של היצר הרע.

ומח שמו וזכרו בזכרון קדוש למחות את קליפת עמלק שבתוכנו

זכר מעשה עמלק ומחייתו

בשבת שקודם הפורים מוציאים עוד ספר תורה מלבד הספר של פרשת השבוע, וקורין בו בספר דברים את פרשת זכור ומצוות מחיית עמלק. המעם לקריאה זו הוא בכדי לקיים את המצוות עשה דאורייתא של "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כה, יז), והלאו של "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים - לא תשכח" (שם, יט). ובהיות שדרשו חז"ל (ספרא בחוקותי א), 'זכור' - זהו בפה, ו'לא תשכח' - זהו בלב, על כן תקנו לקרוא בתורה את פרשה זו של עמלק ולהוציאה בפה בביטוי שפתיים.

ואף על פי שמן התורה אין זמן מיוחד בו צריך להזכיר את מעשה עמלק, ובלבד שימחה פעם אחת בשנה, אבל חז"ל קבעו את זמנה לשבת שקודם פורים, וכתבו על זה בראשונים (ראה ברוקח סימן רלד), שהוא על פי דברי הגמרא במסכת מגילה (ב:), הדרורשת מן הפסוק במגילת אסתר (ט, כח) "והימים האלה נזכרים ונעשים", שיש להקדים הזכירה לעשייה, ולהיות שפורים הוא זמן מחיית זכרו של המן שהוא מזרע עמלק, לפיכך מקדימים את זכר מעשה עמלק לשבת שקודם לזה.

אך מלבד הדין של זכירת ומחיית עמלק יש עוד מצוה, והוא להכרית את זרעו של עמלק, וכפי שנאמר (שם, יט) "והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח". ומצוה זו כוללת להרוג ולאבד את כל זרע עמלק, זכרים ונקבות, וגם לרבות את כל בעלי החיים השייכים להם.

אבל כבר כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תרד אות ה), כי האידנא אין מצוה זו נוהגת, מכיוון שכבר בא סנחריב ובלבל את כל העולם ואין אנו יודעים כהיום הזה מי הוא מזרעו של עמלק, וממילא נותר לנו רק אלו המצוות של זכור בפה ולא

תשכח בלב, ולעתיד יהיה לנו שוב המצווה של מחיית זרעו של עמלק ולהישמדם עדי עד.

שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות

ובהיות שמצוות "זכור את אשר עשה לך עמלק" הוא מצוה מדאורייתא, על כן נהגו הרבה לדקדק בה ביותר, ומקפידים לשמוע את קריאתה בכמה מיני אופנים בכדי לצאת ידי חובתם על פי כל השיטות בקריאת התורה. אמנם, ככלות הכל צריך לדעת מהו העיקר והמטרה במצווה זאת, ומסופר, כי אחד היה חושש האם יצא ידי חובתו בשמיעת קריאת פרשת זכור, ואף היו לו כמה נדנודי ספק האם שמע כהוגן והאם הבעל קורא דקדק הדק היטב, בצר לו פנה אל מרן הגרי"ז מבריסק וצוק"ל ולשאל את פיו כדת מה לעשות.

בתשובה לשאלתו פתח הגרי"ז את ספר 'משנה תורה' להרמב"ם בהלכות מלכים (פרק ה הלכה ה), והראה לו את הכתוב שם: "וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר 'תמחה את זכר עמלק', ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו, שנאמר 'זכור את אשר עשה לך עמלק', מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב שאסור לשכוח איבתו ושנאתו", עד כאן לשונו. הרי לך מתוך דיוק לשונו של הרמב"ם, כי עיקר המצווה הוא לזכור ולהבין מה פעל אותו רשע ומה היה ברצונו לעשות לעמינו ולא יישכח זאת מתוך ליבות ישראל לעולם.

מפורש יותר כתב זאת הרמב"ם ב'ספר המצות' (מצות עשה - קפט) וזה לשונו: "שציונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונורז העם לשנא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן, והוא אמרו יתברך 'זכור את אשר עשה לך עמלק', ולשון ספרי 'זכור את אשר עשה לך בפה לא תשכח בלב', כלומר, אמור מאמרים בפך שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות".

אשר קרך - שמקרר ההתלהבות בעבודת הבורא

מה היה חטאו הגדול של עמלק אשר בעמיו נתחייב כליה עולמית, אלא כתיב (דברים כה, יח), "אשר קרך בדרך ויזנב כך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים", וביארו במדרשי חז"ל (תנחומא כי תצא ט, פסיקתא יב) בכמה אנפין את מהות חטאו של עמלק, ואמרו שם שתיבת 'אשר קרך' הוא מלשון קור וצינה, דהיינו, שקירר עמלק את האימתה ופחד שנפל על אומות העולם בשעה שיצאו ישראל ממצרים, שהיה הוא הראשון שהעזי לצאת ולהילחם בישראל.

משל למה הדבר דומה לאמבטי רותחת שהיו הכל בורחים הימנה ובא אחד וקפץ לתוכה, ואף על פי שנכווה מכך, מכל מקום קיררה לאחרים שבאו אחריו ונכנסו בתוכה. כך היו הכל בורחים מאימת ישראל, וכפי שנאמר (שמות טו, טו) "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל ישבי כנען תיפול עליהם אימתה ופחד", ובא עמלק והפיג את הפחד, ולא עוד אלא שאמרו חז"ל, ש'אשר קרך' הוא מלשון טומאה וזיני דמסאבותא, שרצה עמלק לטמאות את כרם בית ישראל.

על משקל זה ביארו רבותינו הקדושים מאורי החסידות (ראה 'עבודת ישראל' - פרשת זכור), ואמרו שכל קליפתו של עמלק הוא לקרר ולצנן את העובדי השי"ת מעבודתם הקדושה, ודרכו לבוא אצל האדם שרגיל להתלהב לעבודת הבורא יתברך שמו כאש תמיד לפני ה', ומבלבלו בכל מיני פיתויים והבלי שווא, ואומר לו, מה לך ליגע לריק, הלא כבר עברת על כל מיני עבירות עד כי אפסה תקוותך לעשות תשובה, ומה לך ללמוד בתורה הקדושה ולהתפלל בכוונה, הלא על אנשים כמותך כבר נאמר (משלי כא, כו) "זבח רשעים תועבה", ועתה אין לך לא משלוות העולם הזה וגם נכזבה תוחלתך לעולם הבא ונמצאת יורש תרתי גיהנום.

כך הוא דרכה של קליפה זו למממטם את מוח האדם בדברי שמות והבל, עד שכובש את לב האדם ומעבירו על דעתו ועל דעת קונו, ומקררו מן העבודה הקדושה אשר היה מתייגע בה כל הימים, ועל דבר זה מזהירנו הכתוב ואומר 'זכור עת אשר עשה לך עמלק - אשר קרך', אשר קירר אותנו מעבודת הבורא יתברך שמו.

שורש קליפת עמלק - ולא ירא אלקים

ואם תחפוץ לדעת מה הייתה שורש קליפת עמלק, ומהיכן התדרדר לשאול תחתיות לקחת את העוז לצאת כנגד עם בני ישראל. דבר זה מפורש בקרא, דכתיב (דברים כה, יח) "אשר קרך בדרך ויונב בכך כל הנחשלים אחרך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים", אומר על זה רש"י, שהכתוב 'ולא ירא אלקים' נסוב על עמלק, שהיינו שלא היה לעמלק יראת אלקים, וממילא, כאשר אין יראת אלוקים במקום הזה, כבר אפשר להבין כיצד נפל עמלק מדחי אל דחי עד שבחר לצאת ולהילחם בישראל, ועל ידי זה הביא עליו ועל זרעו גזירת כליה עד עולם.

עמלק היה עונש על הרפיון בדברי תורה ובאמונה

אך יחד עם זאת צריכים אנו גם לידע מדוע ולמה הגיע להם לישראל הצרה הגדולה הזאת, במה לא היו כהוגן על שהגיע להם על ככה. אלא כדאמרו בגמרא (סנהדרין קו.) לפרש את המקרא (שמות יז, ח), "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", מאי לשון 'רפידים', "רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה".

(ה) ראה מה שכתב בספר 'רסיסי לילה' (אות ה) לרבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע, שעיקר התגברות עמלק הוא על ידי הרפיון בדברי תורה, וזה לשונו: ענין מחיית עמלק שנצטוונו על זה בלא תשכח נלמד מזה שהדבר נקל לבוא לידי שכחה. שזהו עיקר עמלק שבא על ידי ריפוי ידים מדברי תורה כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין קו.) על רפידים כמו שכתוב (דברים כה, יח) כל הנחשלים וגו' עיף ויגע וגו' פירוש בלא כח להתאמן בדברי תורה כשבא לידי רישול אז תיכף גובר כח עמלק בלב שהוא כח המשכיח מאמיתות השם יתברך ומגביר כל מיני דמיונות והרהורים של הבל ושל דמיון שהיפך האמת. ודבר זה נראה בחוש שתיכף על ידי ריפוי מדברי תורה גובר הדמיון בלב ולמדנו מזה שזהו השורש של עמלק שדרכו לבוא תיכף בריפוי מדברי תורה.

ראה עוד מה שכתב ב'שפת אמת' (פורים תרמ"ב) שעיקר התנגדות עמלק הוא לדברי תורה, וזה לשונו: עיקר התנגדות עמלק הוא להתורה כמ"ש ודתיחה שונות. דתיחה כיוון גם על תורה שבע"פ שיכולין בני ישראל בכחם לחדש טעמי תורה כמ"ש וחיי עולם נטע בתוכינו. לכן אחר מחיית עמלק יש קבלת התורה. וזה נוהג בכל שנה כמ"ש מלחמה לה' בעמלק

ודבר זה ברור כשמש, כי אילו היו ישראל מתגברין בתורה כראוי, לא הייתה יכולה קליפת עמלק להתגבר כלל, שהרי אמרו חז"ל בנמרא (סוכה נב:), "תנא דבי רבי ישמעאל, אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימות, אם ברזל הוא מתפוצץ". ואם ראה ראינו כי שעמלק הוא היצר הרע הצליחה ידו, אין זאת אלא שהיה כאן איזה מגרעת ורפיון בדברי תורה.

עוד ביארו רבותינו לאמר, מה היה להם לישראל שבגין זה קפץ עליהם רוגזו של עמלק. היה זה בגין כך שנפלו לספיקות באמונה, וכפי שנאמר בתורה (שם, ז), "ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין", ומיד לאחר מכן כתוב (שם, ח), "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומביא רש"י את דברי המדרש (שמות רבה כו, ב) לבאר את סמיכות המקראות זה לזה, ואומר שהיות והיו ישראל מהרהרין כלפי שמוא' היש ה' בקרבנו אם אין', והיה בזה משום חוצפה והתרסה כלפי הקב"ה שגאלם מארץ מצרים ביד חזקה ובזרוע נמויה, וסיפק להם את כל צרכיהם במדבר, ואף נשאם בתוך ענני הכבוד להגין עליהם, ועל עוון זה שיסה בהם הקב"ה את עמלק שיבא וילחם בהם, ועל ידי זה נזכרו בו מיד'.

מדור דור. פי' כמו שיש הארות חדשות לישראל בכל עת ובכל דור כן יש התנגדות בכל עת. כמ"ש חז"ל נשבע הקב"ה שאין שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק ימ"ש וזכרו במהרה. לכן אין לדבר זה הפסק. ויש לנו לבקש ולשמוח במפלת עמלק וזרעו. כדי שיתפרסם כבוד שמו ית' בעולם.

(1) בספרים הקדושים הגדילו ביותר לפרש שפגמו של עמלק הייתה לבלבל את האמונה הטהורה ולגרום ספיקות באמונה, ואמרנו ללקט כאן כמה גרגרים ממשנתם הבהירה של רבותינו הקדושים, בכדי שנדע ונבין את גודל הקליפה של עמלק וכך נוכל להתגבר עליו, עדי נוכח לביאת משיח צדקנו שאז ימחה שמו מן העולם והיה ה' למלך על כל הארץ וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

וראה מה שכתב ב'מאור ושמש' (פרשת בשלח), וזה לשונו: אבל נראה לומר דהנה איתא בזוה"ק (ח"ב סה ע"ב) שמלחמת עמלק היה למעלה ולמטה על כן היתה כבידה כל כך, ויראה לפרש הדבר דהנה קליפת עמלק היה לעקור ישראל מאמונה שלימה בה' יתברך ומבלבל מחשבתם באמונות רעות חס ושלום כמו שמצינו בזוה"ק (שם סד ע"ב) שמיד שאמרו ישראל

משל משלו על זה, לאדם שהלך בדרך והרכיב את בנו על כתפו למען לא ירגיש בצער ובמלטולי דארחא, ובכל אימת שהיה הבן רואה על אם הדרך איזה חפץ נחמד היה הבן פונה אל האב ומבקש הימנו להרימו מצדי הדרכים וליתן לו, והנה, כעבור איזה זמן נתרגל הבן לישיבתו הנעימה על כתפי אבא, וכבר הפסיק

היש ה' בקרבנו אם אין מיד ויבוא עמלק, הגם שדברי הזוה"ק הם עמוק עמוק מאד עיין שם, על כל פנים על פי פשוטו מרמזים הפסוקים כשבאו ישראל לאיזה ספק בהאמונה אזי בא עמלק לנתק אותם יותר ויותר מאמונת אלהי עולם לגמרי חס ושלוים.

וזה ידוע שכוחו של משה רבינו ע"ה להכניס בלב ישראל אמונת אלהי עולם ברוך הוא וברוך שמו, וזהו שושבינא דמלכא שהיה משתדל בכל כוחו להכניס בלב ישראל אמונת אלהי עולם ברוך הוא וברוך שמו. על כן כשראה משה רבינו ע"ה שבא עמלק הרשע ובלבל את ישראל מאמונתם חגר מתניו כנגדו ואמר ליהושע שהוא ילך כנגדו עם אנשים צדיקים בהתגלות והוא אור מתניו כנגדו להחזיק את ישראל באמונה יתירה. וזה פירוש כאשר ירים משה את ידו, רצה לומר כוחו כי יד נקרא כח כידוע מרש"י ותרגום, רצה לומר כוחו של משה היה להגביר אמונה בלב ישראל כשגבר ידו והחזיקו באמונה וגבר ישראל. וכאשר יניח ידו וגוי רצה לומר כשלא היה יכול לקבוע בלבם שורש האמונה אזי גבר עמלק.

וזה שאמרו בגמרא בשעה שהיו משעבדים את לבם לאביהם שבשמים דהיינו בסוד אמונה שלימה וגבר ישראל, וכאשר נתבלבל מחשבתם רצה לומר שעשתה פעולת עמלק רושם בלבם לבוא לספיקות חס ושלוים אזי וגבר עמלק. וזהו וידי משה כבדים, רצה לומר כוחו של משה היה כבד עליו להחזיקם באמונה. ויקחו אבן, רצה לומר אבן שתיה שהיא אמונת ישראל דהיינו מלכות שמים, וישימו תחתיו ותמכו בידיו, רצה לומר לחזקו שיהיה כח בידיו לשרוש בלב בני ישראל אמונה שלימה.

וזהו ויהי ידיו אמונה עד בא השמש, רצה לומר שגבר ידו והתחזק את כל ישראל באמונה שלימה ואז ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. והנה בעוונותינו הרבים עדיין מרקד בינינו זאת הקליפה של עמלק לבטל מישראל אמונת אלהי עולם בכל דור ודור, וזהו מלחמה לה' בעמלק מדר דר, שאין השם שלם וכסא שלם עד שיתבררו כל הברורים ויחזיקו ישראל באמונה שלימה בה' יתברך ויהיה ה' אחד ושמו אחד במהרה בימינו.

הבט גם ב'אמרי פנחס' להרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע (שער א - תורה נביאים כתובים - אות עח), שם כתב כלשון הזה: בענין עמלק שכתוב במקום אחר בשם הבעש"ט שהכחיש עמלק אמונה והכניס הכל לדרך הטבע, ואמר הוא נ"י שלכך ע"י שנסתפקו ישראל באמונה היש

אפילו להתבונן מי הוא המרכיב אותו ומי נותן לו את כל מבוקשו, עד שבאחד הימים כאשר אחד מידידי האב עבר בסמוך עליהם, שאל אותו הבן הקטן 'הראית את אבא', כשמוע האב את שאלת הבן הסירו מיד מעל כתפיו ובא הכלב ונשכו.

לתקן מה שפגמנו

באשר על כן, בהגיענו לקראת שבת זכור, הזמן בו מצויים אנחנו לזכור ולא לשכוח את אשר עשה לנו עמלק, רובץ עלינו חוב קדוש לעורר בקרבנו את זכרון מעשיהם הרעים של עמלק וסיעתו, שרצו לאבד ולהפסיק את ישראל ממקור הקדושה והטהרה, ולעורר בקרבנו את תכלית השנאה שנאתים כנגד קליפת הטומאה שלהם, כשבצוותא לזה יש לנו לחפש בבדקי בתינו ולהתחזק באלו העניינים שהמיטו עלינו את הצרה הזאת.

איך לך זמן נכון יותר מזה עתה בכדי לתקן ולהעלות לשורשם את אלו המידות אשר בסיבתם קמו עלינו רשעים, אי לכך ראוי לנו בשבת זה שנשים על לבנו להתחזק בתורה, ההיפך הגמור מרפו ידיהם בדברי תורה, וזאת על ידי היגיעה והעסק בה ברוב עמל. ואף גם לרבות חיזוק האמונה הטהורה בהנהגת הבורא יתברך שמו את העולם, והידיעה שהקב"ה מלוא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ומשגיח על כל נברא ונברא ועל כל מה שנעשה עמנו למן העולם ועד העולם. ועוד בה שלישיה, להתחזק ביראת שמים, ההיפך של קליפת עמלק שהיה 'ולא ירא אלוקים'.

לשרש זכר העמלק הטמון בקרבנו

בעניין זה אמרו בספרים הקדושים, שהעבודה הפנימית של מחיית עמלק הוא למחות את העמלק הרובץ בקרבנו פנימה, ועל כן אמרנו להביא באותיות מחכימות מתוך דברי הספר הק' 'אוהב ישראל' להרה"ק מאפטא זי"ע (פרשת כי תצא - וראה ממש בדומה לזה גם ב'קדושת לוי' דרוש לפורים ד"ה זכור את).

ה' בקרבנו לכן ויבא עמלק הכופר באמונה, ודיבר שבכל דור ודור יש מחיית עמלק וזה מדור דור.

ובה כתב שם: "התורה מלמדת ומורה לכל איש ישראל הדרך הטוב והישר, והנהגה המאושרת איך להנצל מהאויב הרע הטמון בלבו של אדם. הנהגה באמת לא זו בלבד דורע ישראל הם מצווים על מחיית האומה זרעו של עמלק, אלא אף גם כל איש ישראל צריך למחות חלק הרע הטמון בלב כל אדם המכונה בשם עמלק, ולשרש אחריו שלא ימצא בו שום שמץ ממנו, אף משהו בעלמא".

בהמשך הדברים כתב עוד: "וזהו שאמר הכתוב 'ואתה עיף ויגע', היינו שנחלש כחך המיוחד לך שהוא בפה, היינו בתורה ובתפלה, מחמת שריפו ידיהם מדברי תורה ומעבודת השם יתברך, וגם אינם במדריגת יראה, וזהו שאמר הכתוב 'ולא ירא אלקים'".

ומסיים בדברים אלו: "על כן תזכור תמיד, בכל עת ורגע ותהיה נזהר תמיד מאוד בכל ענייך שלא יכשילך כח עמלק, וזהו שאמר 'מחה תמחה' מלבבך שורש הרע ולהכניע אותו תחת הטוב. וזהו שאמר הכתוב (שמות יז, יא), 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר גו', רוצה לומר, ידו הוא כוחו, היינו כשהצדיק מרים זה הכח להגביר הטוב על הרע אז וגבר ישראל. אבל כאשר יניח וירפה עצמו מזה הכח, מיד וגבר גו'. אשר על כן עצה הוגנת לו לכל אדם להתחזק את עצמו בתורה ובתפלה להכניע הרע תחת הטוב, והשם יתברך יהא בעזרו, וכן יהי רצון שנוכה במהרה לנצחו ולמחותו ולאבד זכרו מהעולם מכל וכל, וזה יהיה על ידי משיח צדקינו שיבוא במהרה בימינו, אמן".

גם בספר 'פרדס יוסף' (שמות יז, יד) הביא מעניין זה, וכך מובא שם: עיין ספר 'עשרה למאה' [דרוש ט דף מ"ג ע"א], דעיקר כעס על עמלק לפי המדרש [במדב"ר כ"א, ד] גדול המחטיאו יותר מהרגו שהרגו הנפש, וכל האומות לחמו רק על הגוף ועמלק בא להחטיאם שייכפרו בהשגחה ואמר שהכל מקרה, וזה שנאמר [כי תצא כ"ה, י"ח] אשר קרך עיין שם.

(ז) בספר 'אמרי פנחס' (שער א - תורה נביאים כתובים אות קסה) כתב כלשון הזה: בשם ר"ר זוסיא ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים, פי' יש אדם שמייגע א"ע בעבודה עד שנעשה עיף ומ"מ אין בו יראת השם.

פורים

וַיֵּשֶׁב מֵרֵדְכִי לְשִׁקּוֹ וְהִתְעַנֵּיתוּ
 לֹא לְהִרְפוֹת מִן הַתְּפִלָּה עַד שִׁנְיָה לְרֵאוֹת בִּישׁוּעָה
 הַשְּׁלִימָה

המן ואחשורוש - בעל התל ובעל החריץ

הקורא את המגילה יהיה כמשתומם וכמתפלא על כל מהותו של המלך אחשורוש, שהלא מחד גיסא נוכחים אנו לראות, כי בראשונה, כאשר בא אליו המן הרשע עם ההצעה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, היה אחשורוש שש על זה כמוצא שלל רב, ובלא אומר ובלי דברים נתן את ידו והסכמתו והיה עמו בעצה אחת, עד כדי כך, שאפילו לא אבה ליטול את הסכום העצום של עשרת אלפים כיכר כסף שהיה בדעת המן לשקול לגנוי המלוכה כנגד הפסד המס של ישראל, וכדכתיב במגילה (ג, יא), "ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך".

חבמינו ז"ל (מגילה יג.) אף המשילו זאת לאחד היה לו תל (גבעה) בתוך שדהו, ומאחר שבקש להיפטר הימנה היה תר אחר שדה שיש בו חריץ (מחילה) כדי להשליך שם את העפר, ואפילו היה מוכן לשלם לבעל החריץ שיטול ממנו את עפרו. באותו הזמן, במקום אחר, היה אדם אשר בשדהו היה חריץ, והיה הוא מבקש היכן יוכל למצוא עפר בכדי למלאות בהם את חריצו ולהשוות את פני שדהו. לימים נפגשו אלו שני האנשים, ואמר בעל החריץ לבעל התל, מכור לי בדמים את התל אשר בשדך, ענה לו בעל התל, איני חפץ בממונך ובלבד שתיטול את התל משדי תיכף ומיד.

אותו הדבר היה בהמן ואחשורוש, שכל אחד מהם היה קץ ומתעב את ישראל עד חרמה, ושניהם היו מבקשין עצה כיצד יכולים להיפטר מהם,

ותיכף כשהגיע המן לאחשורוש וגילה לו את מצפוני לבבו ואת תאוות נפשו, נתפס אחשורוש על דבריו והעניק לו את רשותו לאלתר, ואפילו את ממונו לא רצה ליטול הימנו. חזינן מזה עד היכן הגיעה רשעתו ושנאתו הכבושה של אחשורוש לישראל.

אחשורוש ברשעו מתחילתו ועד סופו

כיוצא בזה מצאנו רבות באגדות ובמדרשי חז"ל שהפליגו בגודל רשעתו של המלך אחשורוש. ובגמרא (שם יא.) נתנו כמה מעמים לבאר את שמו של המלך אחשורוש, רב אמר ש'אחשורוש' נוטריקון 'אח של ראש', דהיינו אחיו לרשעות של נבוכדנצר הראש, וכשם שנבוכדנצר הרג בישראל בן היה אחשורוש מבקש להרוג בהם. שמואל אמר ש'אחשורוש' הוא מלשון שחרות ואופל, שבימיו הושחרו פניהם של ישראל כשולי קדרה מחמת הצרות שהביא עליהם. ורבי יוחנן אומר שנקרא אחשורוש היות וכל הנזכר בו אומר 'אח' לראשו, כי רק זכר שמו היה גורם לכאב ראש.

גדולה מזו אמרו, דהנה בפסוק הראשון במגילה כתוב: "ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש" (א, א), ומדייקת הגמרא (שם), דמאחר שכבר פירשה המגילה את שמו של אחשורוש מדוע זה כפלה שוב לומר 'הוא אחשורוש', אלא אומרת הגמרא שבא הכתוב לגלות כי 'הוא אחשורוש' - ברשעו מתחילתו ועד סופו. כיוצא בזה הוא במדרש (אסתר רבה ז, טו), שם הביאו ראיות מן הכתובים אשר עולה מהם כי רשעותו של אחשורוש אפילו עלתה על זה של המן הרשע.

וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו

לאור כל זאת, תמוה הוא ביותר כל המאורע שאירע באותו הלילה שאחר משתה היין הראשון, שהיה אחשורוש שוכב על מיטתו ומבקש לישון אך שנת המלך נדדה ממנו והלאה, ולבקשתו הביאו לפניו את ספר הזכרונות, וסיבבה ההשגחה העליונה שיקראו לפניו על מעשה שכוח שאירע לפני זמן רב בחצר

המלוכה, ומעשה שהיה כך היה, שמרדכי היהודי הציל את חיי המלך ממוות מיד הסריסים מבקשי נפשו, ועתה אחר שהתעורר זכר אותו המעשה, גמר המלך אומר בלבו שהנה הגיע העת להכיר ולגמול טובה למי שהציל אותו ממוות בטוח.

לגודל הפלא, באותה שעה ממש נקלע המן הרשע לבית המלך, ואחשורוש מצווה להמן שדווקא הוא, ולא אחר, יהיה השליח להוציא לפועל את מעמד הכרת הטובה של המלך כלפי מרדכי הצדיק, וכדמפורש במגילה (ו, י), "ויאמר המלך להמן, מהר קח את-הלבוש ואת-הסוס כאשר דברת, ועשה-כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך, אל תפל דבר מכל אשר דברת", הרבה ברירות לא נותרו לו להמן, "ויקח המן את-הלבוש ואת-הסוס וילבש את מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר, ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (שם, יא).

אחשורוש מלך הפכפכן היה

התמיהות עולים כאן מאליהם, האחד, כיצד זה נהפך לבב אחשורוש אל מרדכי, הלא אך זה עתה הטיל גזירת כליה על ראשם של בני ישראל שנואי נפשו, והרי גם מרדכי נמנה ביניהם. והתינוח מה שלבסוף חזר בו אחשורוש מכל הגזירה ותלה את המן ואת עשרת בניו על העיץ, זה אינו קשה, שאת זאת אפשר ליישב ולומר שעשה כן רק למענה ולכבודה של אסתר המלכה, שנפלה לפניו אחר משתה היין השני והתחננה אליו, "כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי" (ח, ו). אבל עתה עדיין לא ידע אחשורוש כי אסתר היא בת לעם היהודי ומדוע זה נהפך לבבו לתת יקר וגדולה למרדכי היהודי^א.

(א) והנה בגמרא (מגילה טו:) מבואר שאחשורוש רצה להיטיב למרדכי, כי חשש שמא אסתר המלכה והמן קשרו קשר כנגדו להגותו מן העולם, וכמו כן הבין שבין מקורביו מוכרחים להיות כמה אנשים היודעים על המזימות הללו אבל אינם רוצים לגלות לו, כי זוכרים שלפני זמן מרובה כבר היה מעשה עם בגתן ותרש שבקשו לשלוח בו יד, והיה זה מרדכי היהודי שגילה לו מבעוד מועד, ואף על פי כן לא הכיר לו טובה על כך, אפילו שרק בזכותו ניצל

עוד יש לתמוה גם על המן, כאשר ראה כי כלתה אליו הרעה והמלך אחשורוש מעמים עליו את התפקיד להרכיב את מרדכי ברחובות העיר ולקרוא לפניו 'ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו', דבר אשר היווה עבורו בזיון כפול ומכופל, גם מצד מעמדו הרם והנשגב של המן, שכעת יהיה צריך להשים את עצמו ללעג ולקלס ולהתנהג כאחרון המשרתים, וגם שעל ידי זה הוא צריך להשפיל את עצמו לפני מרדכי היהודי שנוא נפשו משכבר הימים שרק זה עתה הוציא עליו גזירת שמד.

מדוע באמת לא מצאנו שניסה המן לבטל לגמרי את הרעה אשר נפלה בחלקו, הוא אמנם ביקש להמתיק מעט את הגזירה, והציע לאחשורוש להעביר לרשות מרדכי כפר או נהר כלשהו שיוכל לגבות את המסים משם (מגילה טו.), אבל בפשטות היה המן צריך לטעון לאחשורוש, כי לעולם גם הוא סבור כמותו שצריך להביע הכרת הטוב למרדכי על הדבר אשר הציל את המלך ממוות, אבל מדוע דווקא עתה, ימים אחדים אחר שיצאה דבר הגזירה להשמיד את עם מרדכי מלפני המלך.

ובפרט אין זה ראוי שיעשה הדבר על ידי המן, שגם הוא שותף של המלך לדבר הגזירה, הלא הדבר נראה כסתירה מיניה וביה בדעת המלך ועלול ליצאת מזה בזיון גדול לאחשורוש בכל מדינות מלכותו, כי אך תמול שלשום יצאו הרצים החופים בדבר המלך להודיע לכל הסרים למשמעתו, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ותיכף לאחר מכן שולח את חברו לגזירה לחלוק כבוד לראש הסנהדרין שלהם, ואין לך חוכא ואטלולא יותר גדול מזה.

ממוות בטוח, וחשב אחשורוש, כי אם עתה ישלם למרדכי כגמולו הטוב יגרום הדבר שכל אלו שיודעים על מזימה כלשהו כנגדו יבואו ויעידו לפניו, כי יחפצו גם הם לזכות בשכר טוב, אבל עדיין צריך להבין מדוע היה צריך לתת למרדכי שכר כה גדול כמו שציווה עתה.

שמא תאמר, אולי בכל זאת חזר בו המלך אחשורוש מדעתו הראשונה וניחם על מעשיו הרעים, דבר זה אין אתה יכול לומר, שהרי כבר העידו בו חז"ל, שאחשורוש ברשעו עומד מתחילתו ועד סופו, ואף על פי שבגמרא (מגילה מו:), אמרו שאחשורוש מלך הפכפכן היה, מכל מקום צריך לתן טעם הגון כיצד היה כל כך מהפך את דעתו מן הקצה אל הקצה.

ויזעק זעקה גדולה ומרה

ובבדי להבין את העניין לאשורו יש להקדים את יסודו הנפלא של מרן בעל ה'חתם סופר' זי"ע, שהסביר את פשר הנהגת מרדכי, שמיד אחר שסיים המן להרכיבו ברחובות העיר ברוב פאר והדר מה עשה, אלא כתוב במגילה (ו, יב), "וישב מרדכי אל שער המלך", ואמרו על זה בגמרא (מגילה מז:), 'אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו'.

לאמיתו של דבר יש להבין, מדוע זה שב מרדכי לשקו ותעניתו, שהרי אפילו אם הגזירה עדיין לא בטלה לגמרי מן העולם, אבל בכל זאת כבר התחילו לראות איזה ישועה, כאשר הוגה הגזירה, המן הרשע, היה צריך להשפיל עצמו בכזיון נורא והרכיב את מרדכי ברוב פאר והדר ברחוב העיר, דבר אשר אילו לא היה מתרחש בפועל לא היה שום בר דעת מעלה על דל מוחו שיכול להיות כדבר הזה. ולכאורה היה צריך מרדכי בהאי שעתא לזנוח את שקו ותעניתו ולעסוק רק בשבח והודאה להשי"ת בשירות והילולים על חסדו הגדול על שבתוך החשיכה הגדולה הראה לו קרן אור של פדות וישועה.

אלא, מתרץ ומבאר ה'חתם סופר' זי"ע, שלעתים נופלת על האדם גזירה לא טובה רח"ל, ומה עושה האיש ישראל כאשר הוא רואה כי כלתה אליו הרעה, מיד הוא פונה לחלות פני הקב"ה בתפלה ותחנונים למען יסיר ממנו את הרעה הגדולה הזאת, שהלא תולעת ישראל אין כוחה אלא בפה, וכידוע שגדול

כח התפילה להיענות לה בכל עת ועונה². והנה, פעמים שזוכה האדם והקב"ה שומע את תפלתו ומחונן אותו רק במקצת מן הישועה, אבל עדיין לא שלח לו את הישועה השלימה.

לעת הזאת וודאי שחייב להודות להשי"ת על מקצת הישועה שזכה לה, אבל יחד עם זאת צריך להישמר במשנה זהירות שחלילה לא יתרפה מלבקש ולהתחנן לפני אבינו שבשמים, האב הרחמן, שיושיע אותו בשלימות מתוך הצרה אליה נקלע, כי אם יתרצה בישועה הקטנה שזכה לה ויפסוק פומא מהתפלל על ביטול רוע הגזירה, לא יהיה עוד מה שימנע את הגזירה מלבוטא על ראשו ח"ו, על כן וודאי שצריך להמשיך בתפילה ובתחנונים עד שיזכה להיוושע באמת ולהמתיק את הדינים בשרשם³.

(ב) מדברי המהרש"א ב'חידושי אגדות' (קידושין כט: ד"ה 'אפשר דאתרחש ניסא) משמע, שישועה הבאה על ידי תפלה לא מיקרי נס, כי הקב"ה הטביע בטבע הבריאה שתפילה מועילה על הכל.

(ג) ראה בספר 'לקוטי הלכות' (חו"מ - הלכות נחלות הלכה ד), שם כתב ממש בדומה ליסוד ה'חתם סופר', שאחר שזכה לישועה חלקית צריך להתחזק ביותר בתפלה שיזכה לישועה השלימה, ונעתיק כאן מספר 'השתפכות הנפש' (אות צא) שם חזר על זה בקיצור יותר, וזה לשונו:

וזה בחינת "וישב מרדכי" ודרשו רבותינו זכרונם לברכה, 'יששב לשקו ולתעניתו' כי אף על פי שכבר ראה ישועה נפלאה כזאת, שהרכיבוהו על סוס המלך וקראו לפניו וכו', אף על פי כן לא נתרשל על ידי זה מתפלתו, וכן אצל אסתר כתיב "ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך וכו' ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן" וכו' וזה מרמז על כלל כנסת ישראל שהם בחינת אסתר, שאפלו כשרואין ישועות ונסים גדולים ונפלאים שהסטרא אחרא בחינת המן עמלק כבר נפלה מאד ותלו אותו ואת בניו על העץ, אף על פי כן אינם מסתפקים בזה ועדין הם עומדים ומתפללים ובוכים ומתחננים לפניו יתברך כבן המתחטא לפני אביו, להעביר את רעת המן שהוא סטרא אחרא לגמרי, שיזכו להטהר להתקדש לגמרי.

ובאמת כשהאדם מתרשל בתפלה מחמת שנדמה לו שכבר פעל בתפלתו הרבה שזהו בחינת קלפת ישמעאל קלפת הפריעה כנ"ל על ידי זה חס ושלוט, נתעכב גמור ישועתו ויתארך גלותו חס ושלוט, מאחר שנתרשל בתפלה ואז יחזר ויתעורר בחינת קלפת עשו הרשע שהוא

זהו אם כן הסיבה שבגינה שב מרדכי לשקו ותעניתו, כי למרות שנפל דבר בישראל והרכיבו המן בכבוד גדול, ואף היה בזה איזה קרן של אור בתוך האפילה והקדרות הנוראה, מכל מקום ידע מרדכי הצדיק, שאם יפסיק מלהתפלל להעביר לגמרי את רעת המן האגני מעל בני ישראל, עלולה ח"ו הגזירה שתבוא לבסוף. על כן, בשעה שסיים המן להרכיבו ברחובות העיר, מיד 'וישב מרדכי לשקו ותעניתו', ששב להתחנן מלפני הקב"ה ולהרעיש עולמות לביטול רוע הגזירה, עד שאכן זכה ועשתה תפלתו רושם למעלה והתקבלה לרחמים ולרצון לפני אדון כל, ונתהפכה הגזירה על ראש המן הרשע וכאשר זמם לעשות כן ייעשה ליד.

אחשוורוש חשש מיד שכוונת אסתר לבטל הגזירה

מעתה יובן לנו על נכונה על מה ולמה ראה אחשוורוש להפך את דעתו, ובעיצומם של ימי הגזירה בחר להנחיל כבוד ויקר למאורם ואלופם של ישראל - מרדכי היהודי, בו בשעה שהוא עצמו הסיר את טבעתו לחתום על השמדתם, וכאמור לעיל, הרי שאין לומר שבפתע פתאום התעורר בקרבו רגשי אהבה וחיבה לבני ישראל, שהלא ברשעתו הוא עומד מתחילתו ועד סופו.

אלא יש לומר, שכל המהלך הזה של אחשוורוש לא היה אלא מתוך רשעות ואכזריות גדולה ביותר, כי מיד בתחילה, כאשר באה אליו אסתר אשר לא כדת והומינה אותו למשתה היין הראשון, הבין אחשוורוש בדעתו שיש דברים בנו

בחינת קלפת הערלה ויאטם ויטמטם לבו לגמרי מלהתחזק בתפלה ועל כן באמת 'מל ולא פרע כאלו לא מל' כי על ידי זה חס ושלום, חוזר ונעור גם קלפת הערלה הנ"ל, על כן צריכין להעביר שניהם כדי לזכות להתחזק בתפלה תמיד כנ"ל.

(ד) על דרך זה איתא בגמרא (מגילה טו:), "תנו רבנן, מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו', ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים", למדים אנו מזה כי הצדיקים ידעו את הכח הגדול שיש ביד ישראל לשבר ולהכניע את כל הגזירות הרעות והקשות, על ידי כח התפלה שלהם, ועל כן עשו כל תצדקי לבל יסמכו על זה או על זה, ולא יחסמו פיהם מן התפלה עד שתיענה לגמרי בס"ד.

ולא דבר ריק הוא, שהרי לא לחינם תיכנס אליו אסתר המלכה מתוך סכנת נפשות וחשש מיתה, אין זאת אלא שרוצה היא ממנו איזה דבר גדול ביותר.

במיוחד גדלה תמיהתו, שגם אחר שכבר בא למשתה היין ואמר לה (ה, ו), 'מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעשי', עדיין לא רצתה אסתר לגלות לו מה היא חפצה ממנו, רק ביקשה שיבואו שוב המלך והמן אל המשתה אשר היא עושה למחר ורק אז תגלה לו את רצונה ממנו. ואחשורוש, אפילו שבשעה זו לא ידע שגם אסתר היא מן העם היהודי, מכל מקום החל לחשוש, ולבו אמר לו שמא פועלת אסתר בכדי לבטל את הגזירה שהמיט הוא והמן על ראש בני ישראל, כי אי לאו הכי מהו העניין החשוב אשר בשלו היא מסוכבת אותו בכחש.

יפר מחשבות ערומים

אבל דבר אחד ידע אחשורוש, שכל הכח שיש ביד ישראל בכדי לבטל את הגזירה, הוא רק על ידי כח תפלתם, ששופכים את לבם וזועקים אל אביהם שבשמים, והקב"ה שומע להם וממציא להם פדות והרווחה מתוך צרתם הגדולה. לפיכך נקט אחשורוש בדרך של עורמה ותחבולה, הוא חשב להטעות את ישראל, שידמו בנפשם שכבר התחילה ישועתם לבוא, ואזי יכלאו את פיהם ולבכם מלשפוף שיח לפני המקום, וכאשר יפסיקו מן התפלות והבקשות, אז יוכל להוציא את זממו הנורא אל הפועל.

על כן, כאשר קראו לפניו בספר הזכרונות את מעשה הצלתו על ידי מרדכי הצדיק, נפלה בדעתו עצת זדון, שיטול את מרדכי ראש הסנהדרין ויחלוק לו כבוד גדול ויקר, כשמאידך גיסא אף ישפיל את כבודו של המן עד עפר, ובאופן זה ידמו בני ישראל בנפשם שכבר חלפה ועברה הגזירה מעל ראשם ויפסיקו מתפלתם בעוד ועיקר הגזירה עדיין בתוקפה עומדת, וכך יעלה בידו להפיק את זממו הרע עד תומה.

ובזה גם יובן לנו שפיר מדוע כאשר ראה המן שצרתו צרה, הוא אפילו לא ניסה להתחנן על נפשו מלפני המלך שיניחם ויפטרם מעונשם שלוה. כי גם המן הבין מיד את כוונת הזדון של אחשורוש, ומרוב שנאת ישראל שפעפעה בקרבו של המן כארס של אכנאי, חשב, כי מוטב שיניח את כל כבודו ללעג ולקלס בפני כל ובלבד שלא תיבטל גזירת השמד מעל בני ישראל, עד כדי כך הייתה השנאה מעבירתו על דעתו.

אבל מרדכי ברוחב דעתו הקדושה ידע את כל אשר נעשה, והוא הבין מיד את מחשבתו הרעה של אחשורוש, שלא עברה עליו שום רוח מהרה אלא ברשעתו הוא עומד מתחילתו ועד סופו, וכל מעשה ההרכבה ברחוב העיר על ידי המן הרשע, אינו אלא הונאה ועורמה בכדי להפסיק אותו ואת כל ישראל מלשפוך שיח לפני המקום ברוך הוא, לפיכך, בו בשעה שסיים המן להרכיב אותו, לא התמהמה מרדכי כלל וכלל, אלא מיד שב לשקו ולתעניתו, להמשיך ולקרוע שערי שמים עד לביטול הגזירה כליל.

על כן בשכר זאת זכה מרדכי הצדיק שתפלתו תיענה, "ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשנאייהם (ט, א)", ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר (ה, ז)".

ראית את תפלת מרדכי

למדים אנו מכך, כי על כל צרה שלא תבא, תמיד יש להתחזק בתפלה, גם בשעה שכבר נראה לנו כי תפילתנו עשתה פרי ונענינו במעט, הרי שמלבד חובת ההודאה להשי"ת על שהאיר והמתיק לנו בתוך החשיכה, עדיין אסור להרפות מן התפלה אפילו במעט, אלא אך ורק להפציר ולהתחנן לפני המקום ברוך הוא, ולקרוא אליו בחזקה, שייתן לנו את הישועה השלימה ויושיענו

לגמרי מתוך הצרה והמצוקה, "כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט (שמואל א יד, ו)".

בפרט יש לנו הכח להתפלל בימי הפורים האלה, אשר עליהם כתבו בספרים הקדושים שכל הפושט יד נותנים לו, ויש לנו לשפוך שיח לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ולבקש ממנו שיושיענו מכל צרה וצוקה ומכל מחלה וכל פגע, וכשם שבימים ההם לא התייאשו בני ישראל מן התפילה וה' שמע וקיבל את תפלתם, כך גם בזמן הזה נפיל תחנה ובקשה ויתקבל את תפלתנו לרחמים ולרצון ויושיענו, שהרי "תשועתם היית לנצח ותקותם בכל דור ודור", ו"להודיע שכל קויד לא יבשו, ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך".

לעת כזאת הגעת למלכות

בשעה שצריך לבעול למען כבוד שמים אין להתמהמה

להשמיד להרוג ולאבד

כאשר נתכונן ונחזה בהנהגת מרדכי הצדיק, על פי פשטות סיפור הדברים במגילה, בהנהגתו עם אסתר המלכה מעת שיצאה הגזירה הנוראה מעם הרשעים המן ואחשוורוש, וודאי יתעורר בנו כמה תמיהות טובא.

ראשית הדברים היה בחודש הראשון בשלושה עשר יום בו, דהיינו ביום י"ג ניסן, שבו נקראו סופרי המלך לכתוב את הגזירות הנוראות של המן הרשע אשר נחתם בטבעת המלך אחשוורוש, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן מן ונשים ביום אחד, בשלושה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר, כמעט שנה תמימה למהיום עד לשעת קיום הגזירה.

מרדכי אשר ידע את כל אשר נעשה, בפרט כאשר בעל החלום גילה לו שהסכימו העליונים לגזירה זו (רש"י ד, א), לא התמהמה, אלא מיד קרע את בגדיו ולבש שק ואפר, ויצא בתוך העיר לזעוק זעקה גדולה ומרה, וכך סובב לו בעיר עד שהתקרב לפני שער המלוכה.

ותתחלה המלכה מאד

וכפי המשמעות העולה מן הפסוקים, הרי שלא ידעה אסתר מכל אשר נעשה ומכל דבר הגזירה הנוראה המרחפת על עמה, ולכן כאשר שמעה מנערותיה שמרדכי הצדיק מסובב בעיר לכוש בבגדים קרועים ובלואים התחלחלה מאד, כי לא ידעה מה היה לו למרדכי ועל מה אינו לובש מאני מכבודתא כראוי וכיאה לראש הסנהדרין, היא אמרה בליבה כי בוודאי חסר לו בגדים מתוקנים, ועל כן שלחה לו בגדים נאים וחדשים שיוכל להלבישם כראוי.

אולם לאחר שמרדכי סירב לקבל את הכנדים שנשלחו אליו, הבינה אסתר כי הסיבה שמרדכי מתהלך בבגדים קרועים אינו מחמת שאין לו בגדים מתוקנים, אלא וודאי יש דברים בגו ואיזה סיבה מיוחדת אשר בנינה עשה כן, ובכדי לגלות את הענין, קראה אסתר להתך שילך למרדכי ויודע ממנו מה אירע עמו.

מרדכי הצדיק תינה בפני התך את כל המאורעות האחרונים שהתרחשו בבית המלך, כאשר אויבי ומשנאי ה' נשאו ראש והערימו סוד על עם ישראל, באמרם לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, ובעוד אחד עשר חודש מרחפת גזירת כיליון על כל בית ישראל אנשים נשים וטף, והוסיף מרדכי לומר להתך, כי לאור דברים האלה הוא מבקש מאסתר המלכה שתלך אצל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה ולהעביר את רוע הגזירה.

ואת ובית אביך תאבדו

לא עבר אלא זמן מועט ואסתר שיוגרה את מענה פיה למרדכי, ואמרה כי לעת עתה אין בכוחה למלא את מבוקשו זאת, ואין היא יכולה להיכנס כעת אל המלך להשפיע עליו לבטל רוע הגזירה, כי זה כבר שלושים יום שלא נקראה אל המלך, ואילו תבוא אל המלך ללא הזמנה מפורשת הרי אחת דתה יהיה להמית, ואינה שונה בענין זה משאר אנשים הבאים אל החצר הפנימית ללא רשות שדיון מוות להם, לכך מאשר יושיט לו המלך את שרכיט הזהב וחיה, ודבר זה איננו סוד אלא ידוע ומפורסם לכל, ומשכך אין השעה כשרה להיכנס אל המלך.

משאך שמע מרדכי את תשובת אסתר, החל לדון אותה בקיתון של רותחין, ושלח לומר לה בדברים הנוקבים עד עמקי השיתין וחופשים כל הדרי בטן, "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות (אסתר ה, יג-יד)".

כאן רואים אנו את צדקתה של אסתר המלכה, אשר קיבלה על עצמה את דברי התוכחה של מרדכי הצדיק ללא עוררין, ומיד גמרה אומר בנפשה להיכנס אל המלך אחשורוש ולפעול אצלו לביטול הגזירה הנוראה, למרות שידעה כי בכך היא מכניסה את עצמה לסכנת חיים, ואכן, סוף הדבר היה שחפץ ה' בידה הצליח, ונשאה חן וחסד בעיניו עד שהביאה לביטול רוע הגזירה, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

אסתר המלכה לא בקשה להשתמט מחובתה

אך כאן הבן שואל, על מה באמת ראה מרדכי לדבר קשות כל כך לאסתר המלכה על לא עוול בכפה, הלא דברי אסתר צדקו עד למאוד וטענת אמת היתה בפיה, הרי אסתר לא הפצה להשתמט מחובתה לעמה בשעת צרתם, אלא אסתר טענה שלהצלחת הענין ובכדי להמתיק את רוע הגזירה, היה ראוי שתמתין לשעת הכושר שבו תיקרא אל המלך מרצונו, ואז יעלה לה בנקל להתחנן אל המלך בדברי ריצוי ופיוס ובדברי נועם ורצון, ובשעה שיהיו אזניו כרויות אליה, וודאי יתיישבו הדברים על לב המלך ויעביר את רוע הגזירה, אבל אם תיכנס עתה אשר לא כדת, לא יצמח מזה כל תועלת לכלל ישראל, כי המלך כלל לא יקשיב לדבריה ואחת דתה יהיה להמית, וכיצד תוכל לבטל הגזירה.

בפרט יש להבין, מפני מה הוצרך מרדכי לדחוק את השעה, הלא עד המועד שבו עתידה הגזירה לחול יש עדיין תקופה של כמעט שנה שלימה, והיה על מרדכי לסבור ולקבל את דברי אסתר שנאמרו בטוב טעם ודעת, ולא לשפוך עליה אש גפרית ומלח.

הרבה שלוחים למקום

המלבי"ם במגילת אסתר עמד על תמיהות אלו, ובכדי ליישבם בטוב טעם ודעת הוא מקדים במשנה בהירה וסדורה בו הוא מבאר את סדר הנהגת השי"ת עם ברואיו ורחמיו על כל מעשיו.

דהנה, בכל גזרה או צרה המתרגשת על ראש בני ישראל, מקדים לזה הקב"ה רפואה למכה על ידי שליחים נאמנים שתפקידם לפעול בשעת צרה ולבטל את הגזרה, אבל לא שליח אחד בלבד מעמיד הקב"ה להיות הכן לשעת צרה, אלא כמה וכמה שליחים, וזאת היות שלבני אדם יש כח הבחירה ויתכן שהשליח הראשון לא יעשה את המוטל עליו ועל כן צריך שיהיה כמה שליחים שאם לא יעשה הראשון יפעל השני, וכן על זה הסדר.

והנה אלו השליחים אשר הקב"ה בחר בהם מזמן לזמן להיות לעזר ולבטל הגזרות, זהו התפקיד אשר לשמה באו לעולם, ואם חלילה לא ימלאו את התפקיד שלהם בזמן הנכון והמדויק, אזי מחמיצים את כל המטרה אשר לשמה באו לעולם והוי כמעוות לא יוכל לתקן, כי ברוך הוא וברוך שמו שלא אלמן ישראל, ואם הראשון לא יעשה את זאת בזמן המיועד, עלולה השליחות שתעבור מידו לידו אדם אחר אשר הכין השי"ת למטרה זו, והראשון יאבד את כל סיבת קיומו בעולם, שהרי כל מה שבא לכאן הוא לצורך זה ומשלא מילא את חובתו הרי נאבדה כל זכות קיומו.

מרדכי ידע כי עתידה אסתר להציל את ישראל

מעתה נבוא להבין את כוונת הנהגת מרדכי הצדיק, שמיד בשעה שנודע על הגזירה הנוראה שיצאה מבית המלך דחק ולא הרפה באסתר המלכה עד שתיכנס אל המלך ואפילו שלא כדת, כי מרדכי לא התכוון שאסתר תפעל כאן בדרך של שתדלנות גרידא, וכדרך העולם שהמלכה יכולה לפעול אצל המלך כמו שכל אשה יכולה ויודעת למצוא מסילות אל לב בעלה, כי אם אלו הם פני הדברים, הרי שצדקו באמת מענותיה של אסתר שעדיין אין השעה כשרה לזה וראוי הדבר להמתין לזמן אחר בו וודאי יעשו דבריה רושם לביטול רוע הגזירה.

אולם כאן היה ענין אחר לגמרי, פנימי יותר, שזהו הדבר שגרם למרדכי הצדיק להנהגה הזאת, דהנה עתה, בשעה שיצאה הגזירה הנוראה מעם המן והמלך אחשורוש, נפתרה למרדכי תעלומה גדולה אשר אין קורא לה עד השתא, וכמו שמצאנו ברש"י (ב, יא) שהביא מדברי המדרש (אסתר רבה ו, ו), שמרדכי הצדיק

היה בין אלו הצדיקים שזכו לרמוז מן שמיא על אודות דבר גדול העתיד להתרחש עמהם, ומיד בשעה שנלקחה אסתר הצדקנית להיות למלכה בבית המלך אחשורוש, הבין מרדכי כי לא דבר ריק הוא ולא יתכן שאסתר תילקח סתם לביתו של אותו רשע, אין זה אלא רמז מן שמיא כי ביום מן הימים תקום צרה לישראל ואסתר תהיה השליחה הנכונה לבטל את הגזירה.

אך לא היה יודע מרדכי איזה גזירה תהיה זאת, ולכן היה מרדכי מגיע כל יום לבית המלך, וכדכתיב במגילה (ב, יא) "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה", שביקש מרדכי לדעת ולגלות מהי הסיבה והגזירה אשר בנינה נלקחה אסתר לבית המלך להיות לעזר ולמגן בעבור עמה. אך עתה כאשר יצאה הגזירה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ידע מרדכי למפרע כי זהו הדבר אשר למענו נבחרה אסתר להיות המלכה בבית המלך אחשורוש, ובכדי שהיא תהיה השליח הטוב לבטל את רוע הגזירה מעל ראשי עם קודש.

ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות

זהו אם כן סיבת הדבר שהיה מרדכי דוחק כל כך באסתר שתיכנס אצל המלך ולהתחנן לפניו להעביר את רעת המן האגני, אפילו שאסתר לא נקראה זה

(1) ראה באלשיך הק' (מגילת אסתר פרק ב') שפירש את הפסוק בדרך זה, וכן כתב: ועל כן בכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר, לראות אם היה מתחיל להעשות דבר שתסתכן בו, וזהו את שלום אסתר. או אם הוא למען תציל את ישראל היה הולך לדעת מה יעשה בה, כלומר מה הוא הדבר והנס שיעשה לישראל בה, אם היה מתרגש דבר תצטרך להציל את ישראל. ובגלל הדבר הזה צוה עליה אשר לא תגיד את עמה ישראל ואת מולדתה הוא שבט בנימין. כי אמר בלבו אם איזו גזרה תהיה על שונאי ישראל, טוב הוא כל ידעו כי יהודית ומבנימין היא, פן בעת הגזרה יוציאוה מן הכלל ואת מולדתה, באופן לא תהיה לה פתחון פה לומר למלך יושיע לה ואת עמה, כי אינו כבוד המלך. ובוז אגבה ינצלו ישראל כאשר היה.

שלושים יום וריחף עליה סכנת מוות, כי מאחר וכבר ידע מרדכי כי מן השמים הועידו את אסתר להיות שליח נאמן לבטל את הצרה הזאת, היה חושש מרדכי שאם תתמהמה אסתר ותמתין לזמן אחר, אולי תחמיץ את השעה שנקצב לה להיות השליח ויעבור התפקיד לרעותה הטובה ממנה, ואיש אחר יהיה השליח ההצלה לבטל את הגזירה, ואם לא תקיים את שליחותה אשר לשמה באה לכאן, הרי שכבר אין כל חפץ בה ועלולה לאבד זכרה מן העולם.

נמצא שלא מחמת כעס ורוגז היה מרדכי מתרעם עליה, אלא רק מחמת שחפץ בטובתה ובטובת בית אביה שלא תיאבד זכרם מן העולם, ועל כן היה דוחק באסתר שחלילה לא תתמהמה, אלא תתחיל מיד לעשות פעולות למען הצל את ישראל, ואף נתן לה להבין ונילה את אזניה כי זהו כל הסיבה שהיא נמצאת בבית המלך, ואם חלילה לא תמלא את שליחותה כראוי עלול להיאבד זכרה מן העולם.

אכן, כאשר נתבונן בפסוקים נראה כי ממש כאלו היו דברי מרדכי לאסתר, דכתיב במגילה (ה, יג-יד), "ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להימלט בית המלך מכל היהודים", פירוש, אל תדמי בנפשך להתמהמה בפעולת ההצלה ולהמתין לשעת הכושר, "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת, רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו", שאם תמתני לזמן אחר, אולי כבר יעבור זמן השליחות המיועד לך וזכרך וזכר בית אביך עלולים להיאבד, ומרדכי אף נתן טעם לדבריו ומסביר לה כי כל התכלית שהיא נמצאת בבית המלך הוא רק לצורך זה, וכפי שנאמר בהמשך הפסוק "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

ובכן אבוא אל המלך

אסתר המלכה ששמעה לדברי מרדכי וקיבלה אותם ללא עוררין, השיבה לו מיד (שם, טו-טז), "ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, לך כנום את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, גם אני ונערותי אצום כן, ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי",

ולמעשה נתן הקב"ה את חינה בעיני המלך, "ויושט המלך לאסתר את שרכיט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרכיט (ה, ב)", ונתקיים בהם בישראל מאמר הכתוב (ט, א), "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם".¹

ובכך זכתה אסתר למלא את השליחות הגדולה אשר הועיד לה ההשגחה העליונה, להציל את כל עם בית ישראל מהרג ואברון, ונעשו הימים האלו לימי משתה ושמחה לדורות עולם, וכדכתיב במגילה (שם, כח), "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר, וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם", וגם נחקק שמה

(ז) ראה עוד באלשיך הק' (מגילת אסתר ה, א) שכתב, כי כל זמן שלא הגיע השעה להציל את ישראל מן הגזירה לא היה נאה המלוכה לאסתר, ורק עתה כשהגיע שעתה לפעול למען הצלת שה פזורה ישראל הייתה ראויה למלוכה, וזה לשונו: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמוד וכו'. הנה מלת ויהי מיותרת ומהראוי יאמר ביום השלישי וכו', אך ויהי מורה על הויה שנתחדשה. ועוד שהיה לו לומר בגדי מלכות, שעל כן הוצרכו רבותינו ז"ל (מגילה יד ב) לומר שנתלבשה רוח הקודש שהוא מלכות שמים. וגם מה ענין ותעמוד בחצר וכו', כי לרבותינו ז"ל (שם טו ב) הוא שהתפללה שם בעמידה.

אמנם יאמר ותלבש וכו' כענין מאמרם ז"ל (שוחר טוב כד) על פסוק צדק לבשתי וילבשני (איוב כט יד), שאמרו רבותינו ז"ל אני הייתי מתלבש בצדק והצדק מתלבש בי, כי הייתי נאות אל הצדק והצדק נאות אלי, כאדם שהוא נאה ללבושו ולבושו נאה לו. ועל דרך זה יאמר ויהי ביום השלישי וכו', לומר הנה עד כה היה המלכות בלתי נאות לאסתר למה שהיתה גולה וסורה ככל נשי ישראל אשר בגלות מדי ואיכה תצלח למלוכה, כי על כן בעיני מרדכי יפלא והיה יום יום מתהלך לפני חצר בית הנשיים לדעת מה יעשה בה, כי לא על חנם הגיעה למלכות. ובראותו רעת המן האנגי, אז אמר לה ומוי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות, כנזכר למעלה, שאמר מאין ולאין הגעת למלכות וכל ישראל בגלות, אך אין זה רק לעת כזאת שתגן בעד בית אביך ותסתכן עליהם, לכן אמר שכל הגיעה למלכות לא היה צודק אליה רק אל עת כזאת שתסתכן בעד ישראל, נמצא שעד העת ההיא לא היתה המלכות נאות אליה ומתלבש בה. וזהו ויהי ביום השלישי שהלכה ותסתכן בעד עמה, אז קנתה הויה חדשה והיא ותלבש אסתר מלכות כי אז נתלבשה מהמלכות ויהי נאות אליה למה שלעת כזאת הגיעה למלכות, מה שאין כן מתחלה שהיה לה המלכות כדבר מושאל ולא צודק אליה.

של אסתר המלכה בספר לזכרון עולם, עד כי נעשה מגילת אסתר חלק מן התורה שבכתב, וכדכתיב (שם, לב) "ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה ונכתב בספר"ח.

אל תאמר מחר

היוצא לנו מכל האמור, שכאשר מוצא האדם את עצמו במצב שיש בידו להרבות כבוד שמים למען ה' ותורתו, צריך שיידע נאמנה כי יתכן שכל מה שהביאו הקב"ה למצב בו הוא נמצא כעת, הוא רק כי אותו בחר השי"ת שהוא יהיה השליח הנאמן לאותו הדבר, ואילו יתחיל עתה לבקש חשבונות הרכה האם הוא ראוי לכך או לאו, או שמא אין השעה כשירה לזה ומוטב היה להמתין לזמן אחר שבו יתקבלו הדברים על הלב, ומתוך חשבונות אלו יתמהמה מלקיים את חובתו בעולמו, הריהו הוא עלול להחמיץ את השעה ולאבד את כל המטרה והתכלית לשמה בא לכאן.

על כן צריך האדם שיהא זריז ולמהר לעשות רצון אבינו שבשמים תיכף ומיד, אפילו במסירות נפש, ובלא כל חשבונות שונים ומשונים, ואפילו חשבונות של אמת, כי מי יודע אם לא לעת כזאת הגעת למלכות.

(ח) הערת הכותב: אפשר להוסיף בזה ולומר עוד, שדבר זה ידוע כי אסתר שהייתה מזרעה של שאול הייתה צריכה לתקן את חטאו של שאול, שלא הרג מיד את אגג העמלקי אלא הותירו לילה אחד בחיים, ובאותו הלילה היה סיפק בידו להביא לעולם בן שהותיר לו שם ושארית בעולם.

ויתכן לומר, שכל התיקון של אסתר היה על ידי שתמהר ולא תתמהמה, ולתקן בזה את ההתמהמהות לילה אחד של אבי אביה שאול, ומרדכי שחשש כי אסתר לא תמהר בדבר זה אלא תתמהמה קצת, ועל ידי זה עלול שאול המלך להחמיץ את תיקונו ח"ו, על כן היה דוחק בה ביותר, ואמר לה, "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת וכו' את ובית אביך תאבדו", ולכן היה חש ביותר שחלילה לא תתמהמה אלא תיכנס מיד אל המלך, אפילו שלא נקראה זה שלושים יום, הכל בכדי שיהיה התיקון השלם לשאול המלך ע"ה.

כל זה איננו שוה לי

בגנות אלו שאינם מסתפקים עם כל מה שתננם ה'

וימלא המן על מרדכי חמה

המן הרשע דרכה כוכבו עד למעלה ראש, ומעבד נקלה ונבזה הצליח להעפיל מעלות רבות ורמות, עד שהפך להיות עשיר גדול ועתיר בנים וקנינים, ולא עוד, אלא המלך אחשורוש נמלו וגידלו מעל כל שרי המלוכה, ולא נחה דעתו עד שציוה לכל עבדיו שבכל מקום אשר המן מגיע אליו יש להם לכרוע ברך ולהשתחוות לפניו כעבדא קמיה מריה, אפילו את מרכבת המשנה אשר למלך אחשורוש מסר להמן למען יוכל לרכוב עליו, ממש כבוד מלכים אשר עין לא ראתה מבלעדיו בכל מקומות ממשלתו האדירה של המלך אחשורוש.

אולם דבר אחד היה אשר נתן בו טעם לפגם ולא נתן לו ליהנות מכל העושר והכבוד שאפפוהו מכל צד, כי היה איש אחד, אחד בלבד, שלא רצה לכרוע ברך ולהשתחוות לפניו, ומרדכי היהודי שמו, ראש הסנהדרין של כלל ישראל, ואף על פי שלרוב כבודו העצום לא היה צריך המן לשום לבו לזה כלל, כי מה חשיבות יש לאחד שאינו משתחוה למול אלפי אלפים שהיו כורעים אליו, אולם "רשע יראה וכעס שיניו יחרוק ונמס תאות רשעים תאבד" (תהלים קיב, י), וכל התאוות שהשיג עד עתה לא היו שווים בעיניו כקליפת השום רק משום שמרדכי היהודי אינו משתחוה לו.

ובן מפורש במגילה (אסתר ה, ט) "וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה", ואף לא הצליח המן לכבוש את כעסו בתוך לבו, אלא הוא טרח לכנס את אוהביו ואת זרש אשתו למכס עצה כדת מה לעשות במרדכי, וגילה להם את מצפונות ומסתרי לבו ואמר להם, (אסתר ה, יג) "וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך".

אולם סופו של אותו רשע היה רע ומר, כי על ידי קנאה שפילה זו נתפתה לגזור גזירת שמד על כל עם מרדכי ואף הכין עין למרדכי לתלותו עליו, אבל לבסוף הופרה מחשבות ערומים ונתהפכה לו מחשבתו על ראשו, וכאשר זמם לעשות כן ייעשה לו, עד שנמרד לגמרי מן העולם, והיה לחרפה ולבזיון למשל ולשנינה, והכל רק בגלל שלא יכול היה לשאת שאיש אחד אינו משחווה אליו.

הסתר בתוך הסתר

ממעשיו של אותו רשע יכולין אנו ללמוד עד כמה מגונה הוא המדה הזאת, שכאשר חסר לאדם איזה דבר, אפילו הקמן ביותר, מיד הוא בועט ואינו מכיר ברוב הטובה שזכה להם עד עתה, כל מה שחננו הקב"ה נמאס בעיניו אך ורק משום שדבר קמן זה אין עולה בידו להשיג, למרות כל ההשתדלות שעשה בשביל זה, ונוגעים הדברים בין בדברים שבגשמיות ובין בענינים של רוחניות.

האי"ש הנלכב צריך להיזהר על כך בשמירה מעליא ויתירה שלא יפול חלילה לאותו מידה מגונה, כי הנכשל בזה הריהו שרוי רח"ל בהסתר גדול, ממש הסתר בתוך הסתר, ורואים אנו זאת בדברי המן שכל מענתו היתה "וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך", ואיתא בספרי הקבלה (תיקוני זוהר ט: ופע"ח שער חנוכה ופורים פרק ו) שסופי התיבות של "זה איננו שוה לי" הוא שם הוי"ה במהופך, נמצא שהטוען טענה כגון דא שרוי בהסתר בתוך הסתר, כי עצם העניין של סופי תיבות מרמז על הסתרה, וגם שם הוי"ה כשהוא מהופך מורה על הסתרה, הסתר בתוך הסתר.^ט

(ט) ונציגה כאן את דברי בעל 'קב הישר' (פרק צט) שמביא כאן את העניין ההסתר הכפול שיש בסופי התיבות של שם הוי"ה מהופך, וזה לשונו: והנה אציג לך ענין אחד מפה קדוש האר"י ז"ל כי צריכין אנו לדעת מחשבות המן הרשע צורר היהודים אשר נתן נפשו להיות מיצר לישראל בחודש אדר דווקא ולא בשאר החדשים של שאר ימות השנה, דע כי יש י"ב חדשים בשנה והם נגד י"ב צירופי שם הוי"ה ועל כל חדש נתמנה צירוף אחד עד שבחודש אדר הוא הצירוף האחרון בהיפוך אתוויין כזה הוה"י שהוא סוד הדין, ולכן

שנים נטרדו מן העולם בנין זה

בעלי אגדה ('לקוט דברי אסף' - ערך פורים - בשם הגאון המפורסם רבי שלום שבדרון זצ"ל) מצאו רמז נאה בגמרא שממנו נוכחים אנו לראות בפחיתות העניין של מדה מגונה זו. דאיבעי בגמרא (חולין קל"ט:), היכן מצאנו בתורה הקדושה רמז להמן הרשע, ומשיבה הגמרא שמצאנו את שמו של המן בפסוק בבראשית, שנאמר (ג, יא) "המן העיץ", והוא פסוק העוסק בחטאו של אדם הראשון בעץ הדעת, ויש להבין מה עניינו של המן הרשע לאדם הראשון וחטאו עץ הדעת.

אלא יש לומר, ששני אלו נטרדו מן העולם רק משום שלא הסתפקו בגדולה והכבוד שהיה להם, המן הרשע משום שהיה חסר לו הכבוד של מרדכי, כדאמרן, ואילו אדם הראשון היה בן העדן וכל העולם כולו היה רק ברשותו עד שלא היה הנאה בעולם שלא היה יכול ליהנות ממנו, ואמרו בגמרא (סנהדרין נ"ט:) שמלאכי השרת היו צולין לפניו בשר ומסנין לו יין, ורק על דבר אחד בלבד הוזהר מפי הגבורה שלא לאכול הימנה, על עץ הדעת, אבל אדם הראשון לא הסתפק בכל מעדני הארץ שהיו לפניו, ובעטיו של נחש התפתה לאכול מפירות העץ, ומתוך כך שולח מן העדן ונגזר מיתה עליו ועל זרעו עד עולם.

כשהזכיר המן הרשע השם הוי"ה היה מזכירו מהופך ולכן היה אומר המן וכל ז"ה איננו שו"ה ל"י כי סופי תיבות הוא הצירוף בהיפוך כזה הוה"י שיקוין לעורר לדינים כפולים על ישראל, האחד שהזכיר את השם בהיפוך, השנית שהיה מזכיר השם בסופי תיבות ולא בראשי התיבות.

והש"י ברחמיו אשר האזין ושמע לתפלתן של ישראל ותפלת מרדכי הצדיק ותפלת אסתר המלכה המוכתרת בכתר מלכות היתה אסתר באמירתה מכוונת להפך מדת הדין לרחמים, כי כן פעולת הצדיקים שמהפכין מדת הדין למדת הרחמים, ולכן אמרה השם הרמוז בראשי תיבות וביזר ואמר י"בא ה"מלך ו"המן ה"יום אל המשתה כי באותה סעודה היתה מכוונת להפיל את המן מגדולתו לקיים הפסוק "אם רעב שונאך האכילהו לחם". והקב"ה הסכים על ידה.

זהו מה שאמר שלמה המלך החכם מכל אדם (משלי כה, כה) רַחֵב נַפְשׁ יִגְרָה מְדוֹן
וּבּוֹטָחַ עַל ה' יִדְשָׁן, ופירש רש"י בזה, "רחב נפש - להשיג כל תאותו",
"יגרה מדון - מגרה עליו מדת הדין". וכפי שביאר שם הגר"א: "רחב נפש - מי
שנפשו רחבה ואינו שמח בחלקו, והוא כועס תמיד כי הכל מעט לו, ומצטער
תמיד על העולם שאינו שלו... אבל הבוטח בה' ושמח בחלקו ידושן, שמסתפק
במה שיש לו".

